

GIỚI THIỆU CÔNG TRÌNH KHOA HỌC
TÀI LIỆU THAM KHẢO

HOÀN THIỆN THỂ CHẾ KINH TẾ THỊ TRƯỜNG
ĐỊNH HƯỚNG XÃ HỘI CHỦ NGHĨA DƯỚI
TÁC ĐỘNG CỦA CÁCH MẠNG CÔNG NGHIỆP 4.0:
NHỮNG VẤN ĐỀ PHÁP LÝ CƠ BẢN

CHỦ NHIỆM ĐỀ TÀI: TS. PHAN CHÍ HIẾU

Đề tài khoa học cấp Quốc gia

Cơ quan chủ trì: Viện Chiến lược và Khoa học pháp lý, Bộ Tư pháp

Thời gian nghiên cứu: Năm 2021-2023

Cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư đang tạo ra những thay đổi sâu sắc về mô hình kinh tế - xã hội, tác động mạnh mẽ đến tư duy pháp luật. Các công nghệ mới như: Trí tuệ nhân tạo (AI), công nghệ chuỗi khối (blockchain), internet vạn vật (IoT)... không chỉ thay đổi cách thức sản xuất, kinh doanh mà còn đặt ra yêu cầu cấp bách về điều chỉnh pháp luật đối với quyền sở hữu, tài sản số, bảo vệ dữ liệu cá nhân, giao dịch điện tử, hợp đồng số... Ở Việt Nam, Đảng và Nhà nước đã sớm có định hướng ứng phó với Cách mạng công nghiệp lần thứ tư. Chỉ thị số 16/CT-TTg (năm 2017) và Nghị quyết số 52-NQ/TW (năm 2019) đã xác định rõ chủ trương hoàn thiện pháp luật về kinh doanh số, sở hữu trí tuệ, đổi mới sáng tạo, khởi nghiệp, dữ liệu, an ninh mạng, đặc biệt là xây dựng cơ chế thử nghiệm có kiểm soát (sandbox) để thúc đẩy công nghệ mới. Tuy nhiên, phần lớn các quy định, luật cơ bản hiện nay được xây dựng trước thời điểm có các định hướng chiến

lược nên chưa theo kịp yêu cầu mới đặt ra. Thực tiễn cũng cho thấy, cộng đồng doanh nghiệp, khởi nghiệp sáng tạo còn e ngại do thiếu hành lang pháp lý bảo đảm, khiến các tiềm năng phát triển chưa được khai thác hết.

Vi vậy, việc nghiên cứu, hoàn thiện các chế định pháp lý cơ bản trong thể chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa dưới tác động của Cách mạng công nghiệp lần thứ tư là yêu cầu cấp bách. Những kết quả nghiên cứu của đề tài có ý nghĩa thiết thực và kịp thời, góp phần cụ thể hóa yêu cầu của Nghị quyết số 27-NQ/TW (năm 2022) của Ban Chấp hành Trung ương về tiếp tục xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam trong giai đoạn mới, nhằm tháo gỡ kịp thời các khó khăn, khơi dậy và phát huy mọi tiềm năng, tạo động lực mới cho phát triển nhanh và bền vững đất nước. Cụ thể:

Thứ nhất, thế giới hiện nay đang bước vào giai đoạn đầu của Cách mạng công nghiệp lần thứ tư, với sự xuất hiện của nhiều công nghệ cốt lõi

như IoT, AI, blockchain, điện toán đám mây và big data. Những công nghệ này không chỉ làm thay đổi phương thức sống và kinh doanh của con người, mà còn tác động sâu sắc đến cách thức quản trị quốc gia. Trong bối cảnh đó, nhiều mô hình quản lý truyền thống bộc lộ hạn chế, đòi hỏi phải có các phương thức tiếp cận pháp luật linh hoạt, đồng bộ và phù hợp hơn.

Thứ hai, Việt Nam đang chịu ảnh hưởng mạnh mẽ từ Cách mạng công nghiệp lần thứ tư, thể hiện qua sự tăng trưởng vượt bậc của kinh tế số, thương mại điện tử, dịch vụ ngân hàng số và sự xuất hiện của các mô hình kinh tế mới như kinh tế chia sẻ. Cùng với những lợi ích to lớn mà các mô hình này mang lại, nhiều vấn đề kinh tế - xã hội và pháp lý mới cũng nảy sinh như: Quản lý tài sản mã hóa, bảo vệ dữ liệu cá nhân, AI và các hành vi vi phạm pháp luật trên không gian mạng.

Thứ ba, trong những năm gần đây, nhất là sau khi Bộ Chính trị ban hành Nghị quyết số 52-NQ/TW (năm 2019) về chủ động tham gia Cách mạng công nghiệp lần thứ tư, Việt Nam đã có những nỗ lực đáng ghi nhận nhằm hoàn thiện thể chế pháp luật phục vụ phát triển kinh tế số. Tuy nhiên, hệ thống pháp luật Việt Nam vẫn còn những hạn chế nhất định, chưa theo kịp nhịp độ phát triển nhanh của công nghệ, đặc biệt trong bối cảnh nền kinh tế số ngày càng mở rộng và đa dạng.

Thứ tư, các khoảng trống pháp lý hiện hữu chủ yếu tập trung ở những lĩnh vực mới nổi, bao gồm: Quản lý tài sản mã hóa, dịch vụ công nghệ tài chính (fintech) - nhất là cho vay ngang hàng, bảo vệ người tiêu dùng và dữ liệu cá nhân trên không gian mạng, giải quyết

tranh chấp trực tuyến và xử lý các hành vi vi phạm pháp luật trên môi trường số. Trong bối cảnh đó, nhiều quốc gia tiên tiến đã sử dụng cơ chế thử nghiệm có kiểm soát (regulatory sandbox) nhằm thử nghiệm và hoàn thiện các quy định pháp lý phù hợp với sự phát triển nhanh chóng của công nghệ.

Thứ năm, kinh nghiệm quốc tế cho thấy, các quốc gia như: Singapore, Trung Quốc, Nhật Bản, Mỹ, EU... đã ban hành các luật và chính sách phù hợp để điều chỉnh những vấn đề tương tự mà Việt Nam đang đối mặt. Tiêu biểu như: Luật về blockchain và tài sản mã hóa, luật cho vay ngang hàng, luật bảo vệ dữ liệu cá nhân, luật thương mại điện tử, cùng các chính sách điều chỉnh hoạt động kinh tế chia sẻ và kinh tế nền tảng (gig economy). Đây là những bài học quý có thể tham khảo trong quá trình xây dựng và hoàn thiện hệ thống pháp luật Việt Nam.

Thứ sáu, với những kinh nghiệm tích lũy được, Việt Nam hoàn toàn có cơ sở và năng lực để tiếp tục hoàn thiện hệ thống pháp luật nhằm tận dụng hiệu quả các cơ hội do Cách mạng công nghiệp lần thứ tư mang lại. Nhóm nghiên cứu đã đề xuất 12 nhóm giải pháp pháp lý đồng bộ liên quan đến các lĩnh vực pháp luật then chốt như: Pháp luật dân sự, tài chính - ngân hàng, cạnh tranh, bảo vệ người tiêu dùng, thương mại điện tử, giải quyết tranh chấp... Đồng thời, cần đẩy mạnh tư duy đổi mới trong xây dựng pháp luật, thực hiện nguyên tắc “công dân được làm những gì pháp luật không cấm”, khuyến khích cộng đồng doanh nghiệp tham gia đóng góp chính sách, giữ vững chủ quyền quốc gia trên không gian mạng ■

THẠCH NGỌC giới thiệu